

Garamvölgyi László

A Magyarországi Könyvtárak Adatbázisa

Idén tavasszal találkozhattak először a címben szereplő elnevezéssel a szakma képviselői, de mára már sok könyvtárosnak gyakorlati tapasztalata is van a Könyvtári Intézet új szolgáltatásával kapcsolatban. Cikkemben áttekintem az adatbázissal kapcsolatos alapvető kérdéseket, mint hogy miért jött létre az adatbázis, vagy hogyan frissülnek benne napról napra az adatok. E sorok írásakor már három hónap telt el az adatbázis „élesítése” óta, így már szót ejthetünk az eddigi tapasztalatokról és visszajelzésekről is.

Mi a célja?

Először talán a legalapvetőbb kérdést érdemes tisztázni. Az adatbázis azért jött létre, hogy legyen egy minél teljesebb nyilvántartás a magyarországi könyvtárakról, amely szabadon hozzáférhető bárki számára. Nemcsak alapadatokat rögzít, hanem a könyvtárak több mint 30 jellemző adatára kérdez rá, amelyek között megtalálhatóak például a fő- és mellékgyűjtőkörök, saját kiadványok, az ingyenes és térítéses szolgáltatások, előfizetett adatbázisok stb. Megkötés nélkül, bármely könyvtár kérheti a felvételét az adatbázisba, magánkönyvtártól kezdve az iskolai könyvtárakon át a különböző intézményi szakkönyvtárakig.

Milyen adatokkal indult el az adatbázis?

Valójában nem teljesen új szolgáltatásról van szó, hanem a Könyvtári Intézet korábbi két adatbázisának összevonásáról és megújításáról. A **Minerva Gyűjtőköri Adatbázis**t egyesítettük a **Nyilvános Könyvtárak Adatbázisával**, így jött létre a **Magyarországi Könyvtárak Adatbázisa**. Az előd adatbázisoknak köszönhetően sok könyvtárról rendelkezünk már adatokkal, amelyek alapjául szolgáltak az újnak. Sajnos, a Minerva az utóbbi években elvesztette neki szánt szerepét. Ebben az adatbázisban az adatok frissítése kizárólag az egyes könyvtárak saját feladata volt, amit egyre ritkábban tettek meg, így ebből a forrásból csak utoljára több évvel ezelőtt ellenőrzött adatot sikerült átvenni a könyvtárak túlnyomó többsége esetében. Több mint 900 könyvtárról azonban teljesen

friss nyilvántartással rendelkezünk, hiszen a Könyvtári Intézet törvényileg szabályozott feladata a hivatalos **Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén** szereplő könyvtárak adatainak kezelése. Azonban az adatbázis szempontjából fontos megjegyezni, hogy a jegyzék vezetése jóval kevesebb adatkört érint, mint amennyit az új adatbázisunk nyilvántart, tehát e könyvtárak esetében sem teljes körűen frissek az adatbázisban szereplő adatok. De itt az adatok forrása még nem merült ki, hiszen rendelkezésünkre álltak a könyvtárak 2013. évi könyvtári statisztikai adatai, amelyek szintén lehetőséget adtak arra, hogy frissítsük több ezer könyvtár alapadatát a tavalyi év elején érvényes adatokkal. Ezeknek a forrásoknak köszönhetően elmondható, hogy a könyvtárak alapadatait tekintve viszonylag friss, másfél éves adatokkal indult el a nagyságrendileg 3000 könyvtárat nyilvántartó adatbázis, és csak a speciálisabb adatköröket tekintve futhatunk bele öt-hét éves adatokba.

Hogyan frissül az adatbázis?

Hasonlóan a korábbi Minervához, az adatok frissen tartása itt is elsődlegesen a könyvtárak saját feladata, de annak érdekében, hogy ne jusson ugyanarra a sorsra az adatbázis mint az egyik elődje, virtuálisan jobban fogjuk majd a könyvtárak „kezet”, és szükség esetén felhívjuk a figyelmet az adatok frissítésének időszerűségére. Emellett az éves könyvtári statisztikában megadott adatokkal automatikusan frissítjük a könyvtárak adatlapját, tehát bizonyos adatkörök esetén a frissesség akkor is biztosított a statisztikát beküldő könyvtárak esetén, ha az adott könyvtár nem fektet külön energiát az adatainak frissítésébe. Az adatbázis elsődleges fejlesztőjeként remélem, hogy ez egyre kevésbé lesz jellemző, és ahogy egyre több könyvtár frissíti az adatait, úgy fog az adatbázis presztízse nőni, és idővel egyre több könyvtárvezető tartja majd fontosnak, hogy naprakész adatokat tartunk nyilván a könyvtáráról.

Miért fontos, hogy legyen egy naprakész nyilvántartás az ország könyvtáiról?

Az egy-egy könyvtárról tárolt nagymennyiségű információk köszönhetően a könyvtáros munka számos területén jól jöhet egy ilyen adatbázis. A gyűjtőkori adatok, az előfizetett adatbázisokról nyilvántartott információk bármikor hasznosak lehetnek referenz-munkánk során, vagy például a könyvtári szoftverek nyilvántartása informatikai fejlesztések előkészítésére, tapasztalatcsere kezdeményezésére lehet segítségünkre. A sort pedig lehetne folytatni, hiszen mindössze két adatot emeltem ki a nyilvántartott bő harmincből.

Az egyén munka segítésén túl is fontos megemlíteni, hogy országos könyvtárszakmai szempontból is nagy jelentősége van egy Könyvtári Intézetnél vezetett naprakész adatbázisnak, hiszen számos alkalommal bocsátunk az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Közgyűjteményi Főosztálya Könyvtári és Levéltári Osztálya számára statisztikai adatokat, amelyek szerepet játszanak, illetve játszhatnak minisztériumi döntések meghozatalában. Aktuális példa erre, hogy jelenleg a könyvtáros életpálya-modell munkálataihoz gyűjtünk adatokat az EMMI felkérésére, és ebben ez a megújult adatbázis is jelentős szerepet kapott.

Adatszolgáltatás

Amennyiben olyan adatokra van szükségünk, amelyekre az alap könyvtári adatlap nem kérdez rá, az adatbázis adminisztrációs felületén lehetőségünk van kérdőíveket közzétenni a könyvtárak számára. Ezt történt a jelenleg futó adatgyűjtés során is, ahol a kérdőív bevezetője alapján felmérést készítettünk „a szakmai munkakörökben dolgozó könyvtárosok létszámáról, a várható nyugdíjazásokról és a státuszok betölthetőségéről annak érdekében, hogy valamennyi szakmai végzettség szintjén prognosztizálható legyen a következő évtizedben a munkaerőpiaci kereslet, ill. hogy adatokat szolgáltatassunk a könyvtáros életpálya-modell munkálataiboz”. A felmérésben az adatbázisban szereplő könyvtárak könyvtártípus alapján meghatározott köre vesz részt. Az ilyen online adatszolgáltatáson keresztül beérkező adatok ugyanúgy az adatbázis szerves részét képezik, mint az alapesetben nyilvántartott adatok. Így lehetőség van akár a könyvtár adatlapján közvetlenül elérhetővé tenni a felmérésből származó adatokat, amelyek így nemcsak a Könyvtári Intézet számára, hanem bárkinek hasznos lehet, és évek múltán is egy helyen lesznek visszakereshetők. (A jelenleg futó „korfa kérdőív” esetén nem fogjuk az adatokat elérhetővé tenni nyilvánosan, mert érzékeny adatokra kérdez rá.)

Hogyan lehet keresni az adatbázisban?

A Könyvtári Intézet honlapján keresztül érhető el az adatbázis keresőfelülete a *Gyakran keresett* menüpontban. Két módon kínálunk keresési lehetőséget: szabadon beírt kifejezéssel a tárolt adatokra keresve, kiegészítve szűkítési lehetőségekkel és földrajzi helyzet figyelembe vevő távolságalapú keresést.

🔍 Könyvtár keresése

▲ A kereső automatikusan csönkol. Konkrét szövegekhez használjon idézőjelet (pl.: "Móricz Zsigmond").

Összes megye

Nyilvánosság foka: nyilvános korlátozottan nyilvános zárt

Csak a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékében szereplő könyvtárak között keressem?

Gyűjtőkör szerinti is szűkítheti a találatokat

▲ A gépelés kezdete után felkínált lehetőségek közül választhat. Több gyűjtőkört is meghatározhat.

Keresés indítása

📍 Könyvtárak a közelemben

Az Ön hozzávetőleges pozíciója

Maximum 5 km távolságra

Maximum 10 km távolságra

Maximum 25 km távolságra

Maximum 50 km távolságra

Keresési lehetőségek

Hasonlóan egy Google-ös kereséshez, amennyiben meghatározott szókapcsolatra keresünk, ne feledkezzünk meg az idézőjelek használatáról, mert különben minden begépet szóra külön fut le a keresés. A találati lista táblázatos formában jeleníti meg a keresésnek megfelelő könyvtárak alapadatait, majd a nevükre kattintva nyithatók meg azok nyilvános adatlapjai. A találati listánál lehetőség van a találatok térképes megjelenítésére is, ahonnan szintén lehetséges a továbblépés a nyilvános adatlapra, anélkül, hogy visszalépnénk a találati listára.

A könyvtárak nyilvános adatlapja

A könyvtárakról tárolt összes adat megjelenik azok nyilvános adatlapján. A jobb átláthatóság érdekében az adatok fele egy külön kattintásra lenyíló blokkban tekinthető meg. Az adatokon túl két térkép is található az adatlapokon, az egyik műholdképen mutatja meg a könyvtár környezetét, a második térkép pedig azt, hogy a kereső személy pozíciójához képest hol helyezkedik el az adott könyvtár, és egy kattintással akár azonnali útvonaltervezés is lehetséges. Kiegészítő adatok is megjelenítésre kerülnek. Ilyen például, hogy a könyvtár szerepel-e a Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén, hogy fiókkönyvtárról van-e szó, és ha igen, akkor mely könyvtár a központi könyvtára. Fontos adat még a frissítés dátuma, hiszen az is látható, hogy a könyvtár mikor ellenőrizte utoljára az adatait.

A tárolt adatok frissítésének menete

A keresőfelületről elérhető nyilvános adatlapok frissítése az adatbázis adminisztrációs felületén történik, amely a <http://konyvtarakadatbazisa.oszk.hu> címen található, és természetesen hitelesítéshez kötött. Minden adatbázisban szereplő könyvtár automatikusan kap hozzáférést ehhez a felülethez, így nincs külön regisztráció, csak egy egyszerű hozzáférés-aktiválási folyamat. A könyvtárak számára az elmúlt hónapokban kiküldtük azokat az e-maileket, amelyek tartalmazták az úgynevezett „aktiváló linket”, és így hozzáférhetővé vált a számukra az adatszerkesztési felület. A könnyű kezelhetőséget letisztult és átlátható megjelenés segíti, a könyvtárosok többsége zökkenőmentesen tudta frissíteni

Adatszerkesztés az adminisztrációs felületen és azok megjelenése a nyilvános adatlapon

könyvtára adatait. Ahol szükségesnek éreztük, sűgőszővegeket helyeztűnk el, amelyek számát tovább növeltűk abban az esetben, ha visszatérő kérdés merűlt fel egy-egy adatelemmel kapcsolatban. Ezzel sikerűlt elérnűnk, hogy ma már nem érkeznek kitűltéssel kapcsolatos kérdések, és a rövid magyarázatokkal már minden könyvtáros kolléga számára egyértelmű, mire vagyunk kíváncsiak a különbözű mezűknél.

Ahogy a képernyűkén is látható, a könyvtárosok által megadott adatok nem esnek át külön ellenőrzésen, a módosított adatok azonnal elérhetővé válnak. Azonban a könyvtárak egy része nem szerkesztheti közvetlenül minden adatát.

Nyilvános Könyvtárak Jegyzéke

Ha a könyvtár szerepel a hivatalos *Nyilvános Könyvtárak Jegyzékén*, akkor az alapító okiratba foglalt alapadatait nem szerkesztheti közvetlenül. Ennek oka, hogy az adatbázistól alapelvárás volt az EMMI részéről, hogy a hivatalos jegyzék is kereshetővé váljon benne. Ezért (is) található a keresőfelület nyitóoldalán egy szűkítési opció, amely a kereséseket kizárólag a jegyzéken szereplű könyvtárakra korlátozza. A korlátozással ellátott adatmezűket kizárólag a Könyvtári Intézet szerkesztheti e könyvtárak esetén, miután a könyvtár bekűldte a módosult alapító okirat fenntartó által hitelesített másolatát, majd a módosítások megjelentek a *Hivatalos Értesítűben* közreadott frissített *Nyilvános Könyvtárak Jegyzékében* is. A hivatalos jegyzék közreadása a minisztérium részéről nem rendszeres időközönként történik, ezért az adatbázis felületét kibűvitettűk egy olyan lehetőséggel, hogy a beérkezett alapító okiratokban foglalt módosításokat megjegyzés formájában azonnal megjelenítűk a könyvtárak adatlapján. Így a könyvtárak meggyűződhetnek arról, hogy a változtatások rögzítésre kerültek, és a következű hivatalos jegyzékben már az új adatok fognak szerepelni. Mivel az adatbázisnak mindig az érvényben lévű hivatalos jegyzéket kell tükröznie, a módosított adatok egészen addig megjegyzésként láthatók, ameddig a *Hivatalos Értesítűben* nem jelenik meg a frissített jegyzék. A szerkesztési korlátozás csak néhány adatmezűt érint, minden más adat ugyanolyan szabadon szerkeszthető, mint a jegyzéken nem szereplű könyvtárak esetén.

Nehézségek

Számomra meglepű módon a legnagyobb nehézségeket eddig nem is technikai jellegű problémák vagy esetleges hibákat rejtű forráskódok okozták, hanem a hozzáférések eljuttatása a könyvtárakhoz. Jelenleg a könyvtárak bű egyharmada aktiválta a hozzáférést, amelyeket a 2014 elején bekűldött éves statisztikában rögzített e-mail címekre küldtűk ki. Bár látszólag frissnek tűnnek, számos könyvtártól érkezik megkeresés, hogy nem kaptak még hozzáférést az adatbázishoz. Ilyenkor általában kiderűl, hogy azóta változott az e-mail cím vagy sajnálatos módon a levélszemetek közé került a kikűldött e-mail. Az aktiválatlan hozzáférések elsűsorban községi könyvtárakhoz köthetők ezért hamarosan – a megyei könyvtárakkal együttműködést kezdeményezve – megpróbáljuk segíteni űket abban, hogy adataikat kezelni tudják majd az adatbázisban. Mindemellet rövidesen elkészűl az idén év elején aktuálisá válт éves statisztika összesítésé, így frissebb e-mail címek állnak majd rendelkezésűnkre, és megismételűk a hozzáférések kikűldését az érintett könyvtáraknak.

Statisztikai adatok

Nem egyszer hivatkoztam már az éves könyvtári statisztikák adataira, amelyeket eddig is a Könyvtári Intézet tett közzé a honlapján Excel táblázat formájában. Az új adatbázisban ezek az adatok is részletesen megtekinthetők, a könyvtárak adatlapjáról érhetőek el, egyelőre 2011-ig visszamenően. Újszerű szolgáltatás a statisztikai adatok tekintetében, hogy a rendelkezésre álló éveket összekapcsolva grafikonok generálhatók az adatapon, amelyek hasznosak lehetnek például könyvtárvezetők számára az egyes évek összehasonlításához és az adott könyvtárra jellemző tendenciák feltérképezéséhez.

A könyvtári rendszer virtuális lenyomata

Jelenleg még nem tart itt az adatbázis, de mindenképp az a cél, hogy alkalmas legyen a magyar könyvtári rendszer egészét leképezni. A fiókkönyvtárak kezelése már megvalósított a rendszerben, a következő lépcsőfok a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerrel (KSZR) kapcsolatos adatok rögzítése, az ellátóközpontok és szolgáltatóhelyek közötti kapcsolat megteremtése lesz. Ezáltal kereshetővé válik majd, hogy mely szolgáltatóhely mely ellátóközponthoz tartozik (és fordítva), illetve adatszerkesztés terén a szolgáltatóhelyek segítséget kaphatnak majd az ellátóközpontjuktól, ezzel is elősegítve azt, hogy a kisebb települések könyvtárai is bekapcsolódjanak az adatbázis naprakészen tartásába, amely így nagy segítség lehet az ellátóközpontok – gondolok itt a megyei könyvtárakra – munkájában is. Ezen felül tervezzük, hogy munkájuk segítésére a megyei könyvtárak módszertani egységei külön hozzáféréssel nagyobb rálátást kapnak majd az adott megye könyvtárainak adataira (nem csak KSZR-re).

Jövőbeli tervek

Korlátozott kapacitással, de az adatbázis fejlesztése folyamatos, ebben nagy szerepet játszanak a kollégák konstruktív visszajelzései is arra vonatkozóan, milyen funkciókat látnának szívesen. Így a KSZR kezelés megvalósítását követően további újítások várhatók a közeli jövőben.

- A Könyvtári Intézet honlapjának megújításával egy időben részben megújul a keresőfelület: új dizájn és részletesebb találati lista várható, amely exportálható is lesz.
- A jelenleg 2011-ig elérhető statisztikai adatokat bővítjük: a tervek szerint egészen 1999-ig elérhető lesz a könyvtárak éves statisztikája, és amellet, hogy a különböző években beküldött adatokat megjeleníthetjük, keresni is lehet majd azokban.
- Az előd könyvtárak kapcsolásának lehetősége is megvalósul, így adatbázis szinten is nyomon követhetők lesznek például az intézményi összevonások.

Az adatok minőségében is folyamatos javulás várható, hiszen folytatjuk arra irányuló törekvéseinket, hogy minél több könyvtárat sikerüljön bevonni az aktív könyvtárak körébe, illetve hogy bővítsük a nyilvántartott könyvtárak számát. Minél több könyvtáros kolléga érzi majd fontosnak, hogy az adatbázisban naprakész adatokkal legyen jelen a könyvtára, annál értékesebb és jobban használható lesz a könyvtáros szakma számára a Magyarországi Könyvtárak Adatbázisa.